

5 cases *amb* història

Sant Vicenç de Montalt

Lluís Grau
David Pons
Jordi Sellarés
Xavier Torrentó
Maria Rosa Grau
Antònia Caño
Núria Gifra
Joan Buch

5 cases *amb* història

Sant Vicenç de Montalt

Lluís Grau
David Pons
Jordi Sellarés
Xavier Torrentó
Maria Rosa Grau

Coordinació
Antònia Caño

Il·lustracions
Núria Gifra

Fotografia
Joan Buch

Primera edició abril 2022

Edita Ajuntament de Sant Vicenç de Montalt

© d'aquesta edició Ajuntament de Sant Vicenç de Montalt

© del text els respectius autors, 2022

© de les fotografies i il·lustracions els autors, 2022

Maquetació i impressió La Impremta d'Argentona
Dr. Samsó, 39 - 08310 Argentona - Tel 93 756 07 20

Dipòsit legal: B 7503-2022

PRESENTACIÓ

Aquest any, després d'un període excepcional derivat de la pandèmia de la COVID-19, hem apostat per canviar el tradicional conte infantil, que l'Ajuntament de Sant Vicenç de Montalt editava amb motiu de la diada de Sant Jordi, per una publicació diferent, que busca explicar algunes de les riqueses amagades del nostre poble.

D'aquesta manera, volem *descobrir i valorar* el fet singular que – durant un altre moment històric crític, com va ser la Guerra Civil – la nostra part del Maresme va atraure la majoria de les ambaixades estrangeres, molts ministres del Govern i fins i tot el president de la República, a més d'altres autoritats com les del Govern d'Euskadi.

Aquest breu recull només ofereix una informació bàsica per divulgar aquesta conjuntura històrica. D'aquí que s'hagin escollit aquelles cases que tenen un passat diplomàtic o governamental, de les quals es té la certesa del seu protagonisme en aquell moment. La recerca no està acabada i és ben possible que en el futur hi hagi una informació més completa que permeti projectes editorials més ambiciosos. De moment, aquest llibre en serà l'apèritiu.

Víctor Llasera i Alsina
Alcalde de Sant Vicenç de Montalt

5 CASES AMB HISTÒRIA. SANT VICENÇ DE MONTALT

El llibret que teniu a les mans és un tast d'història local o de cultura, un mer aperitiu intel·lectual. Per això mateix, pot obrir la gana i generar desitjos de saber-ne més. Aquesta publicació de l'Ajuntament de Sant Vicenç de Montalt, coordinada per la Biblioteca Municipal La Muntala, busca oferir una obra apta per a tots els públics, des de l'infantil – que trobarà dibuixos per pintar – a l'adult amb inquietuds culturals – que potser descobrirà detalls d'arquitectura, il·lustres habitants del passat o moments històrics en què el municipi va tenir un protagonisme inesperat.

Aquesta ambivalència és buscada per poder recuperar i valorar edificis i fets del passat del poble que la majoria desconeix. Sabem que seran necessaris altres llibres per respondre les preguntes que quedaran plantejades després de fullejar aquesta publicació. Aquesta modèstia en els plantejaments ha suposat haver d'escollir cinc cases i un moment en què aquests habitatges van ser rellevants a la història – la local, la catalana i la general d'Espanya, i fins i tot, la global, ja que les relacions internacionals es van fer realitat al poble. Els autors acceptem, doncs, els consells, les crítiques i les opcions de millora per a edicions posteriors d'aquest mateix fullet o per a d'altres de més ambiciosos.

Com dèiem, s'han escollit cinc cases, finques senyoriales, on durant la Guerra Civil espanyola (1936-1939) es van instal·lar ambaixades estrangeres o hi van viure autoritats, entre elles, el president de la República. S'ha intentat fer un estudi bàsic de l'arquitectura de cada construcció i un breu repàs de la seva història. A més,

s'hi han afegit les poques fotografies que s'han trobat. Per aquest motiu, les il·lustracions de Núria Gifra ajuden a veure com era el lloc en aquell moment.

Com a antecedents històrics del moment, cal dir que la Guerra Civil va començar el juliol de 1936 amb un cop d'estat militar contra el govern democràtic de la Segona República. L'alçament militar va reeixir a mig Espanya i fracassà a l'altre, on es va iniciar una revolució, amb confiscacions d'empreses i propietats, tancament d'esglésies i persecució religiosa. Durant el primer any de guerra, la força efectiva, al carrer, fou, majoritàriament, la dels anarquistes. El front es va establir als voltants de Madrid des del principi de la Guerra Civil – on ara hi ha la Moncloa i les facultats de la Complutense. El govern de la República marxà, el setembre de 1936, a València, i deixà a Madrid els edificis de les ambaixades – molts, plens d'asilats. Els ambaixadors que estiuaven a San Sebastián van acabar establir-se a Saint-Jean-de-Luz (al País Basc francès) i els encarregats de negocis, al capdavant dels serveis diplomàtics dels estats que tenien relacions amb la República, van seguir el govern del Front Popular en el territori "lleial".

El maig de 1937, a Barcelona, tingué lloc una guerra civil dins la Guerra Civil. Els comunistes ortodoxos de lleialtat soviètica van fer fora del poder els anarquistes i els trotskistes del POUM i van unificar les diferents milícies i forces armades en un exèrcit popular. El juny de 1937, el cònsol general del Regne Unit a Barcelona i degà del cos consolar, Sir Norman King, decidí tancar el seu consolat al carrer de la Diputació i marxà a "Cal-

Vista aèria de Sant Vicenç de Montalt. Arxiu Fotogràfic de Barcelona Fons AFB3-125 Josep Badosa Montmany. Data: 01/01/1929

detes”, a les cases Garriga i Mercè, just al límit amb Sant Vicenç de Montalt. S’hi instal·là, acceptant tenir a dins la família propietària.

L’octubre de 1937, en una reunió entre britànics i francesos, es varen analitzar diferents opcions per traslladar els consolats, a causa dels riscos derivats de la

guerra. Una opció va ser Sitges; una altra, Vilassar de Mar, i la tercera va ser la zona d’Arenys de Mar, Caldes d’Estrac, Sant Vicenç de Montalt i Sant Andreu de Llavaneres – llavors amb els topònims de Llavaneres de Montalt i Llavaneres. Finalment van escollir la tercera, a la qual anomenaven “Caldetes”. Una zona ben comu-

5 CASES AMB HISTÒRIA. SANT VICENÇ DE MONTALT

nicada – per carretera, tren i via marítima – amb cases disponibles i dignes – perquè el gener de 1937 els ajuntaments havien confiscat i municipalitzat les finques d'estiuejants que havien estat saquejades en començar la guerra – i que no formava part dels objectius militars, cosa que els en garantia la seguretat.

El novembre, el govern de la República va abandonar València i s'establí a Barcelona. Els britànics van ubicar l'ambaixada a Caldes d'Estrac, a Can Soler o Finca Solimar. Argentina va obrir primer l'ambaixada al pont de Vallcarca de la capital catalana, però l'encarregat de negocis vivia a "Caldetes", al passeig dels Anglesos, número 4, i a partir de febrer de 1938 va traslladar l'ambaixada a casa seva. Posteriorment, arribaren la majoria dels altres països, després de tres dies de bombardejos molt intensos sobre Barcelona, el 16, el 17 i el 18 de març de 1938. Els Estats Units, per exemple, van instal·lar-se a Llavaneres el 3 d'abril, a la Torre Gran, on hi havia tant l'ambaixada com el consolat, i també la família propietària, els Serra. Suècia s'establí a Sant Vicenç de Montalt, en aquesta primera onada, al passeig del marquès de Casa Riera – llavors

conegut popularment com passeig de Miramar, perquè li havien canviat el nom dues vegades al nomenclàtor, primer Àngel Guimerà i després del 19 de juliol. Hi va haver una segona onada de trasllats d'ambaixades a l'estiu – Noruega va venir a tocar de Llavaneres; Brasil, a Arenys de Mar, i Suïssa, a Sant Vicenç de Montalt.

A més dels diplomàtics, també acabaren residint a la zona el ministre, sense cartera o de Justícia – Manuel de Irujo –, el president del Govern – Juan Negrín – i el president de la República – Manuel Azaña –, entre d'altres. Aquesta colònia diplomàtica i d'autoritats estigué aquí fins a l'arribada de les tropes franquistes. Davant de la platja, hi va haver bucs francesos o britànics protegint les ambaixades des del març de 1938 fins que, el 26 de gener de 1939, nou bucs de guerra francesos, britànics i dels Estats Units les evacuaren. Aquests bucs van ser els destructors britànics *Greyhound*, *Hunter* i *Deptford* i el creuer *Devonshire*; els destructors francesos *Simoun*, *Fortune* i *Sirocco*; finalment el cuirassat dels Estats Units *Omaha* i els destructors *Badger* i *Jacob Jones*.

Jordi Sellarés

ELS CONSOLATS

En 1938, el Consulado de Francia en Barcelona, radicado en aquel momento en Plaza de Catalunya, se trasladó para evitar los bombardeos. En marzo del 1938, había fallecido el vicecónsul señor Lecouteux en unos de estos. Y era necesario, para poder continuar trabajando para proteger la comunidad francesa, disponer de oficinas seguras.

Es así que el Consulado General de Francia se instaló en el Maresme.

Es importante sacar a la luz la historia que nos une, sobre todo como territorios vecinos. Esta memoria en común es lo que nos acerca a través del tiempo. En un momento en el cual se está desarrollando la cooperación transfronteriza, me parece útil recalcar este hecho histórico. Agradezco al Ajuntament de Sant Vicenç de Montalt por hacerlo.

Florence Cortale
Consolat de França

El Consolat General de Suïssa a Barcelona celebra aquest any el seu 175è aniversari. Des de 1847, els nostres diplomàtics han estat sempre presents a Catalunya, també durant els difícils anys de la Guerra Civil i la Segona Guerra Mundial. Des de la Ciutat Comtal, el Consolat General i la comunitat suïssa han tractat d'alleujar el patiment

de la població civil. La tasca dels nostres diplomàtics també els va portar a Sant Vicenç de Montalt, que guarda les petjades d'aquest passatge. Agraïm a l'alcalde de Sant Vicenç que ens hagi assenyalat aquest episodi històric.

Beat Kaser
Cònsol general de Suïssa a Barcelona

A petició de l'Ajuntament de Sant Vicenç de Montalt, redactat amb molt de gust aquestes poques línies de suport a una publicació que descobreix les singularitats d'unes històries locals de transcendència internacional. Aquest Consolat General, igual que bona part del gran públic, desconexia, abans de llegir aquest llibre, que, durant la part final de la Guerra Civil espanyola, la majoria de les ambaixades davant el govern de la República van acabar al Maresme. Entre elles la de Suècia. Sabia vagament que hi havia hagut una colònia infantil sueca a Teià, i tenia constància de la bona connexió històrica i tradicional entre els cònsols nòrdics a Barcelona – el meu predecessor era llavors Emil Beckman, que ho va ser entre 1933 i 1948, i tenia una empresa de transport marítim, igual que els seus col·legues Halfdan Enberg, un noruec que feia de cònsol de Dinamarca, o el cònsol noruec Sam M. Bull – .

Ara sé que l'ambaixada de Suècia davant d'Espanya – no el consolat a Barcelona que en depèn, i que no es va

mour – va estar uns mesos al pont de Vallcarca i després, quasi un any a Sant Vicenç de Montalt. De fet, l'ambaixada de Suècia – en aquell moment, només legació – va canviar moltes vegades de seu al llarg dels tres anys de guerra, fins a acabar en un hotel de Perpinyà. La seva presència va afavorir la labor benèfica entre els infants del Maresme. No només a Teià, també amb el finançament d'una segona colònia infantil a la zona de Caldetes i amb esdeveniments entre la colònia diplomàtica per recaptar fons. Sembla que, en aquest esforç social, destacava Alexandra Loviaguine, una dona de caràcter, esposa del llavors màxim diplomàtic suec, Erick Wisén. Redescobrir aquests fets del passat és un esforç al qual cal donar suport. De manera que felicito l'Ajuntament de Sant Vicenç de Montalt per la iniciativa i li agraeixo que em deixi incloure aquestes paraules de suport.

Sofia Geli Stenhammar
Cònsol general honorària de Suècia. Barcelona

VILLA BLANCA

Colònia infantil Mèxic

Residència del president de la República, Manuel Azaña

Passeig dels Pins, 37

Façana de Villa Blanca

SABIES QUE...

La finca té uns cinquanta-set mil metres quadrats i un total de dos mil cinc-cents metres quadrats de superfície construïda en diverses edificacions. La casa principal – que és d'estil neoclàssic i que ha sofert diverses intervencions tant a l'interior (construcció d'un refugi antiaeri, entre altres) com a l'exterior, a mesura que anava canviant de mans – es compon de tres cossos alineats. El principal i central té tres plantes, i els laterals, una.

Va ser construïda el 1909 per Marcelino Coll Brugada (antic propietari de gran part dels terrenys que hi ha arran de la carretera N-II, des de Caldes d'Estrac fins a la riera del Balís). Ell, però, no hi va residir gaire temps perquè, de seguida, la va vendre a Joan Pich i Pon.

Pich i Pon va ser un polític del partit radical que havia estat regidor de Barcelona (1905) i després diputat a Corts i senador. Va ser comissari de l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929, juntament amb Cambó, i posteriorment, el 1935, fou alcalde de Barcelona i governador de Catalunya quan la Generalitat estava suspesa pels fets d'octubre de 1934.

L'any 1922, l'arquitecte Josep Puig i Cadafalch feu algunes reformes a la casa: el propietari era Joan Pich i Pon. A l'exterior, va fer-hi els fanals del jardí i la masoveria i, a l'interior, va dissenyar el mobiliari del menjador (similar al de la Casa Amatller).

Al voltant de 1928, Pich i Pon decideix remodelar el jardí. N'encarregà el disseny a l'arquitecte paisatgista Jean Claude Nicolas

Azaña tallant les closes. Fotografia any 1938

Inauguració de la colònia Mèxic. Maig 1938

VILLA BLANCA

Dinar a Villa Blanca: Ripoll, Badia, Lerroux, Pich i Pon i Torner

Forestier, autor de diversos jardins i parcs de Barcelona i d'altres llocs d'Espanya i de França. El principal jardí que Forestier va realitzar a Barcelona va ser el de Montjuïc, fet juntament amb Nicolau Maria Rubió i Tudurí. Forestier va ser qui dotà de grandiositat la finca de Sant Vicenç de Montalt en ordenar els espais exteriors en funció de l'edificació principal i de les possibilitats de l'entorn. Creà recorreguts, terrasses... Combinà elements arquitectònics lleugers amb vegetació de gran frondositat. Ordenà els diferents espais segons la utilització: per a l'oci o l'esport. L'edificació principal va quedar situada al centre del conjunt per permetre, a més dels usos propis de l'estiu, el gaudi del paisatge proper, en termes propis del noucentisme.

Durant la Segona República, la casa va ser l'escenari de trobades diverses, sempre al voltant de Joan Pich i Pon i el seu partit (lerrouxista o radical).

A la Guerra Civil, el maig de 1938, sota l'empara de l'ambaixador de Mèxic, s'hi realitzaren unes colònies

infantils d'estiu que varen justificar visites d'autoritats diverses (catalanes, basques i republicanes), segons l'origen dels nens. Més endavant, a finals de 1938, la finca fou ocupada pel president de la República, Manuel Azaña, i pel seu seguici.

Azaña havia estat a diferents residències durant la guerra (com l'edifici del Parlament de Catalunya o el Palau Reial de Barcelona), fet que es mantenia en secret per qüestions de seguretat. Des del 14 de febrer de 1938 fins al 21 de gener de 1939, la residència més habitual era a la Ba-

rata, la torre Salvans de Matadepera. Probablement, a l'estiu de 1938, ja va fer estades a Can Pich i Pon. En el decurs d'aquestes, Azaña va prendre les tisores de podar i es posà a arreglar les closes de la finca. Arran d'un bombardeig nocturn el 8 de setembre de 1938 que va afectar la casa que Negrín (aleshores primer ministre espanyol) havia llogat a prop de les vies del tren, es constatà que la casa de Pich i Pon proporcionaria més seguretat a Manuel Azaña gràcies al seu refugi anti-aeri.

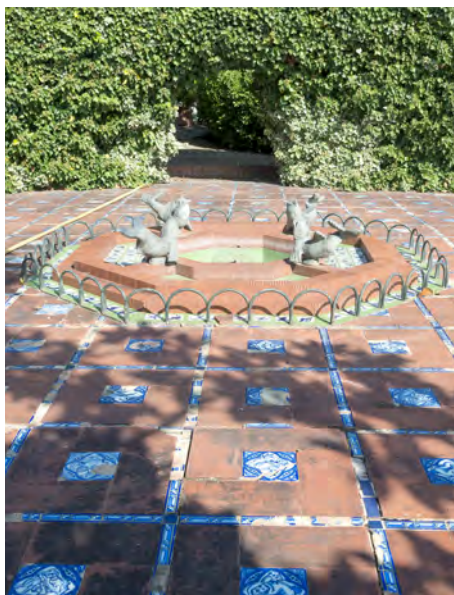
El refugi, que encara es conserva, és un espai soterrat adjacent a l'edificació principal amb doble accés: un des de l'interior i un altre des del jardí. Es va planificar per facilitar l'evacuació i per apaivagar els efectes de l'ona expansiva d'una bomba que l'encertés. L'espai d'estada està resolt amb formigó, previsiblement armat i, els de pas, amb paredat i volta ceràmica. Té una longitud total d'uns seixanta-cinc metres, la zona d'estada és d'uns vint-i-sis metres quadrats i l'alçada interior

Jardí de Villa Blanca

Entrada del refugi. Fotografia Xavier Torrentó

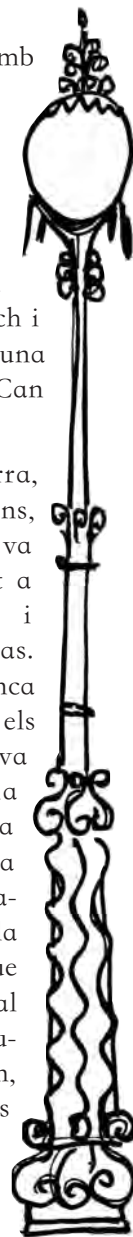

Detall del jardí de Villa Blanca

màxima és de dos amb sis metres.

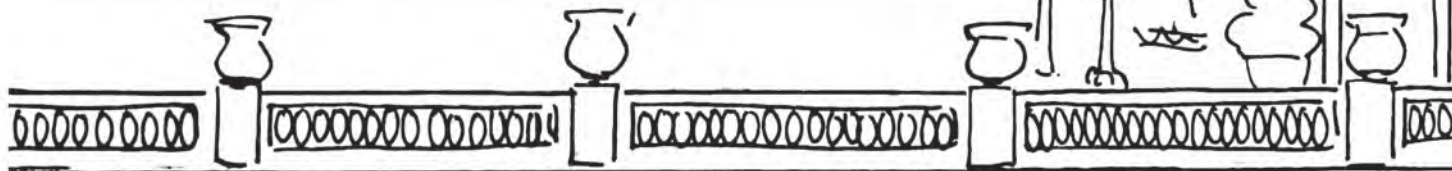
El 21 de gener de 1939, en el decurs de la retirada republicana cap a França, en trobar-se en obres la casa de Pich i Pon, Azaña va fer una darrera estada a Can Ripoll.

Després de la guerra, Esperanza Morlans, vídua de Pich i Pon, va vendre la propietat a Joan Vilà Blanco i Blanca Reyes Planas. Posteriorment, la finca es va dividir entre els fills i aquesta part va ser per a la família Salvat Vilà, que la utilitzaren de casa d'estiueig. En l'actualitat, l'amplitud de la propietat permet que l'edificació principal es destini a lloguer turístic mentre s'usen, normalment, altres edificacions.

Dibuix del fanal de Puig i Cadafalch

VILLA BLANCA

Dibuix en color i per acolorir de la Núria Gifra

CAN BADIA

Ambaixada de Suïssa
Camí del Mig, 51-56

Fotografia actual. Joan Buch

SABIES QUE...

En Josep Badia va ser el secretari de la companyia elèctrica que va fundar Cooperativa de Fluido Eléctrico, SA, que va comprar també Hidroenergía del Cadí, que després es digué Compañía de Fluido Eléctrico, absorbida, al final, per Hidroeléctrica de Cataluña. Aquesta era presidida pel polític i empresari Joan Pich i Pon que, a més, era soci en d'altres iniciatives empresarials similars.

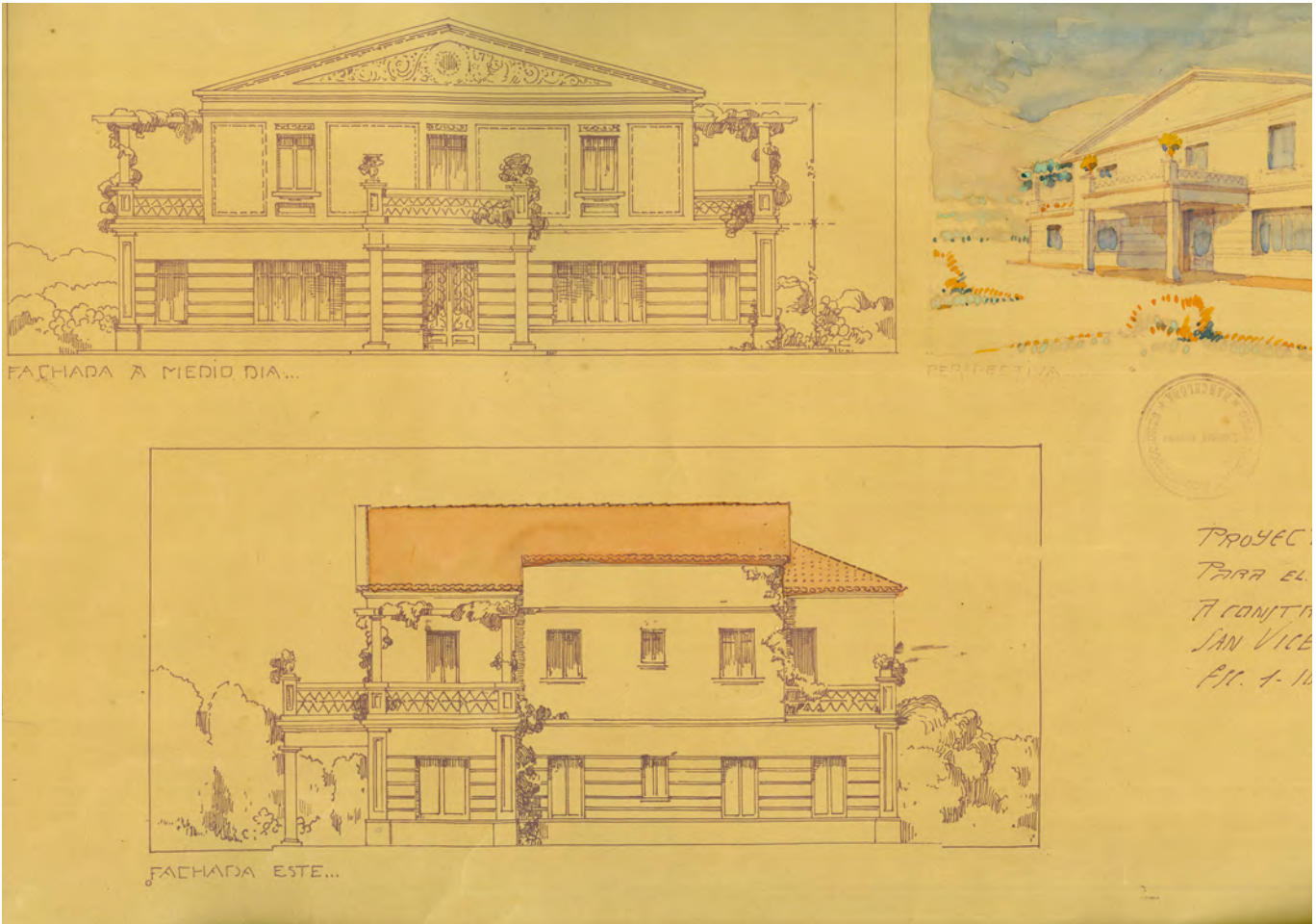
Badia va encarregar la casa inspirant-se en Can Pich i Pon, la del seu cap. Encara que era més petita, tenia una distribució semblant (inclús el safareig posterior). Els mobles del menjador també eren similars. En resum, la vinculació d'ambdues cases excedia la normal entre veïns.

Després de la Guerra Civil, Badia va continuar a la companyia elèctrica, però el seu paper social va ser

Dibuix amb aquarel·la de la façana principal, 1922. Arxiu familiar Can Badia

CAN BADIA

Plànols de les diferents façanes, 1922. Arxiu familiar Can Badia

molt menor per voluntat pròpia. Especialment, després de la mort del seu fill per un infart, sofert en acabar un partit de frontó a Can Pich i Pon. Des d'aleshores, totes les activitats socials de la família les feien la seva filla Isabel i el seu gendre Manuel Serdà. Aquests foren els qui heretaren la casa que avui és del nebot de tots dos.

La pista suïssa sobre el fet que la casa hagués estat l'ambaixada de la Confederació Helvètica durant l'any 1938 és molt subtil. Suïssa no va traslladar a Barcelona la seva ambaixada fins al setembre de 1938. S'instal·là al llavors carrer de Bèlgica, 97 (que ara és el carrer d'Alfons XII, on hi ha el Col·legi Suís de Barcelona). Hi

havia un ministre acreditat davant de la República – Karl Egger. Però qui va ascendir a encarregat de negocis – és a dir, a rang diplomàtic – va ser el cònsol de carrera que hi havia a Barcelona des de 1919, Adolph Gonzenbach. Aquest havia succeït al darrer cònsol honorari suís, Federico Gschwind (que va compatibilitzar la seva tasca amb l’activitat privada professional, de 1904 a 1919). Federico Gschwind va viure a Torre Seldwyla, al passeig dels Anglesos de “Caldetes”, on morí i fou enterrat el 1942.

Gonzenbach, doncs, és qui realment representà Suïssa davant de la República; sembla probable que conegués Caldes d’Estrac i Sant Vicenç de Montalt. En un informe diplomàtic del 8 de setembre de 1938, Suïssa deia que el president de la República espanyola, Manuel Azaña, era a “Caldetes” i que, per força, portava una vida allunyada de la política. Els suïssos eren els únics que sabien el seu parador; cap altre estat el menciona a la seva correspondència diplomàtica. Els suïssos ho

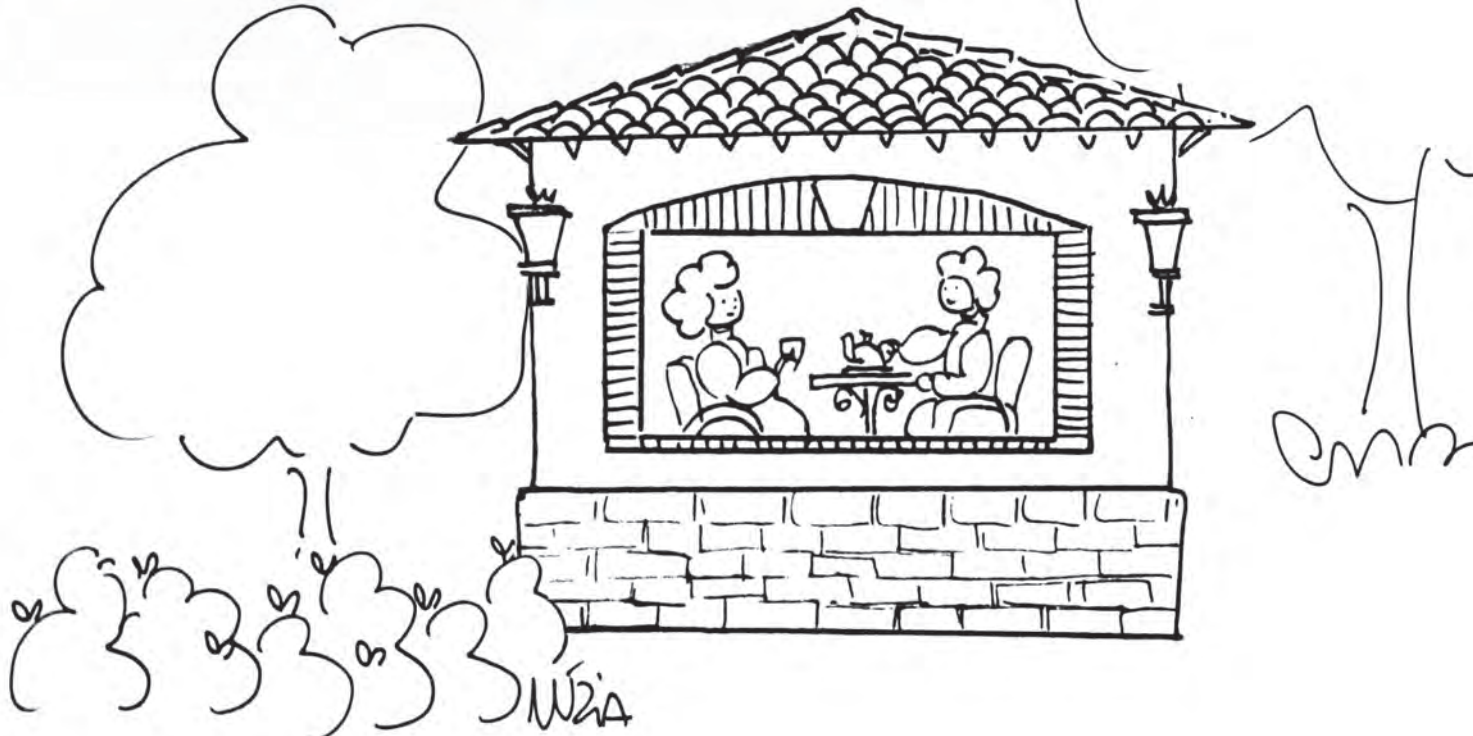
sabien perquè la seu diplomàtica suïssa era a la casa del costat on vivia i, des del saló de Can Badia, es podia veure el gran jardí i la casa de Pich i Pon (si avui es veu, llavors encara més, perquè la vegetació era encara menys frondosa). De fet, sembla que els de la casa on hi havia l’ambaixada varen deixar a Azaña les tisores de podar amb les quals surt en una fotografia enfilat en una escala retallant els xiprers del jardí. Afició que el cunyat d’Azaña (Cipriano de Rivas Cheriff) explica a les seves memòries. Azaña marxà a Peralada abans de passar a França, el gener de 1939.

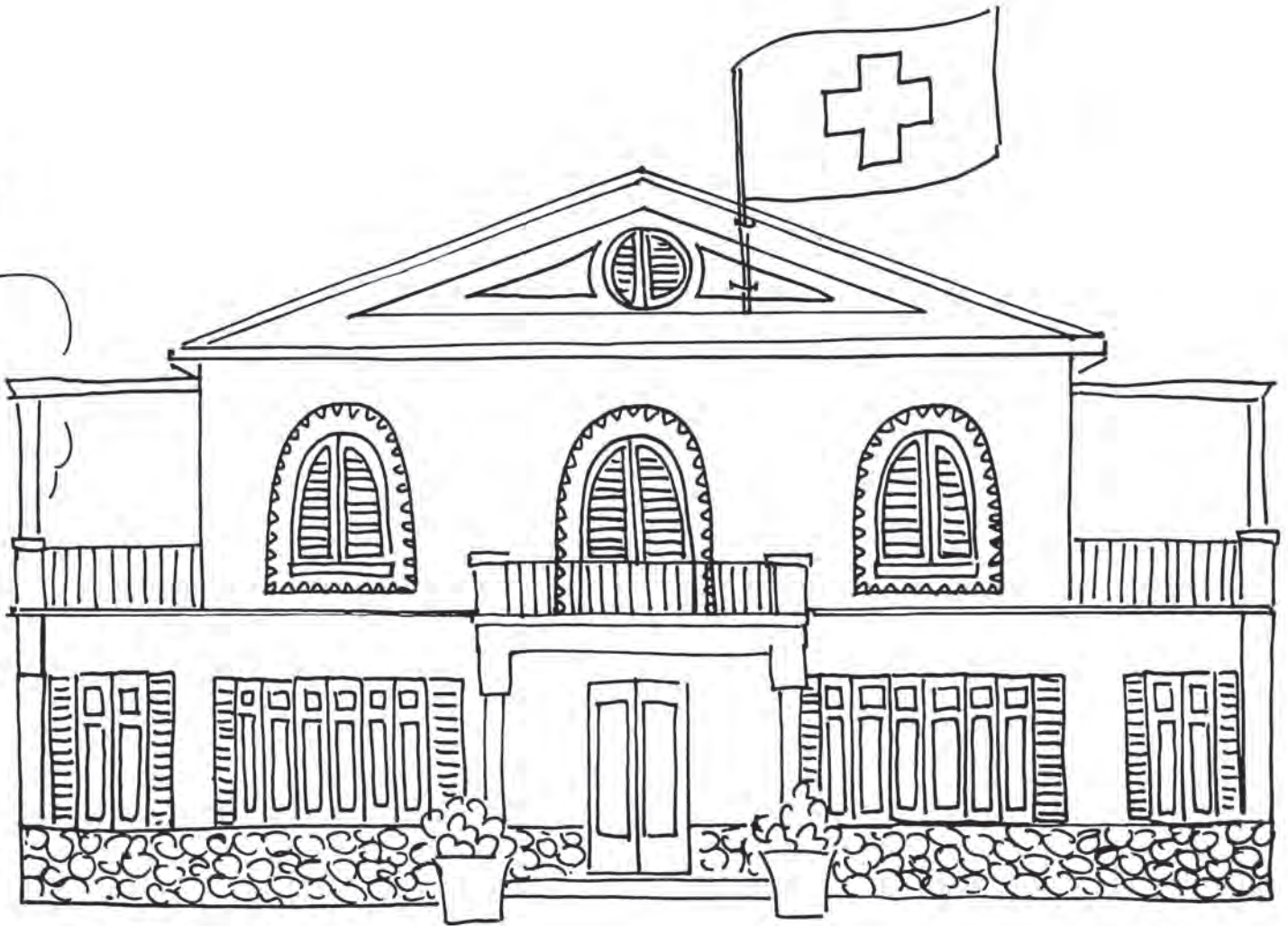
L’únic rastre que queda d’aquesta etapa diplomàtica a la casa són les anelles metàl·liques que hi ha al frontó, sobre la terrassa que fa de porxo. Allà hi havia el pal en què onejava la bandera suïssa. El febrer de 1939, Suïssa va reconèixer el govern de Franco i va nomenar un nou ambaixador. Gonzenbach fou degradat novament a cònsol general el maig de 1939, potser per aquesta proximitat amb els poders republicans.

Pesseta de Sant Vicenç de Montalt (llavors Llavaneres de Montalt) impresa al carrer Casanova 55 de Barcelona (on abans es feia la revista “Fomento de la Producción”)

CAN BADIA

Dibuix en color i per acolorir de Núria Gifra

CAN GARÍ

Residència del ministre de Justícia Manuel de Irujo

Altres noms de la torre d'estiueig: Can Marinell-o, Can Freixes

Passeig del Marquès de Casa Riera, 12

Façana de Can Garí. Joan Buch

SABIES QUE...

La torre de Can Garí es va construir l'any 1918 amb la casa dels masovers al darrere. Com en moltes altres torres del passeig, durant els primers dies de la guerra, alguns milicians hi varen entrar per espoliar els objectes de valor. Els objectes religiosos foren cremats i la resta, venuts al Casino Colón. De Can Garí, s'emportaren poca cosa, ja que els masovers havien amagat tot el que era valuós.

El dia 9 de gener de 1937, la República publicà un Decret que permetia la confiscació de les finques dels «elements feixistes». L'Ajuntament de Sant Vicenç de Montalt (llavors Llavaneres de Montalt) va comissar les vint torres del passeig. El dia 25 d'abril de 1937, tenia expropiades i llogades les torres del passeig de Miramar següents: la 2, la 4, la 5, la 8, la 9, la 10, l'11,

la 13, la 14, la 15, la 17 i la 19. També tres edificis del Baix Poble, els números 6, 12 i 13. Tres de les torres eren per a refugiats i vuit per a famílies de militars (coronel, capità, tinent, comissari polític...).

L'ajuntament va llogar Can Garí a Manuel de Irujo, ministre de la República, que hi residí cap al final de la Guerra Civil. Hi ha diverses cartes i escrits que ho confirmen. En una hi diu: «Yo vivo en Caldeatas. Tengo arrendada al ayuntamiento una casa, con un campo

Manuel de Irujo

Passeig del Marquès de Casa Riera. Fons Roisin / IEFC

CAN GARÍ

Nens refugiats a la platja de Sant Vicenç de Montalt. Fotografia de la revista *Visions*

de tennis». En el seu temps lliure, jugava a tennis, ja que moltes cases del passeig tenien pista.

En aquestes, s'hi feien tornejos en què participaven les diferents delegacions estrangeres. A *La Vanguardia* del 21 de desembre de 1938, s'hi va publicar la notícia d'un campionat de tennis entre els consolats del Brasil i de Mèxic.

A Sant Vicenç de Montalt, hi varen ser acollits uns cent nens (aragonesos, bascos i madrilenys). A Caldes d'Estac, uns dos-cents vint. Les edats dels nens anaven entre els tres i els dotze anys. Lllavaneres de Montalt tenia llavors uns vuit-cents habitants. La Generalitat compensà l'ajuntament amb tres pessetes i mitja per nen refugiats i per dia.

El 4 de març de 1938, el president d'Euskadi, José Antonio de Aguirre, va inaugurar una colònia de nens bascos al Mas Dorca de Torrentbò i passà uns dies a la casa que Irujo ocupava. Els cotxes oficials bascos es custodiaven al garatge de la baixada de l'Estació, 11, de Caldes d'Estrac.

Irujo era una persona molt religiosa i, l'abril de 1938, va fer reobrir la capella del Carme de Caldes. En una carta menciona que, en breu, «el ministre d'Hisenda li cedirà aquesta capella». Ell mateix va ordenar que es fessin les obres necessàries per deixar-la llesta i habilitar-la. En aquell moment, tenir un lloc de culte tenia un especial interès per a totes les ambaixades, delegacions i consolats estrangers. I encara més des del moment en què s'instal·là aquí el president del Govern Basc. També diu a la carta que l'alcalde de Caldes d'Estrac li va donar una imatge del segle XIII que era a l'església i que un veí havia custodiat.

La capella es conservava en bon estat. Només s'hi havien de pintar les parets, ennegrides per l'incendi de l'altar, i hi faltaven les imatges i els ornaments necessaris per fer missa, com una creu i roba. També es va ocupar de buscar un mossèn, atès que no sabien on vivia el de la parròquia i havien assassinat a Terrassa el de l'oratori del Carme. Al final, el vicari general – en absència del bisbe – no va cedir i no va donar el permís per fer missa a la capella. Així ho indica un document del vicari general del 25 de juliol de 1938.

Aparentment, Irujo portava un seguici de servei que eren religiosos (homes i dones) vestits de seglars per evitar la persecució dels milicians.

Revista Visions

Capella del Carme. Fotografia antiga

CAN GARÍ

Dibuix en color i per acolorir de Núria Gifra

CAN PELLICER

Seu de la legació diplomàtica de Suècia
Passeig del Marquès de Casa Riera, 18

Façana actual. Fotografia Joan Buch

SABIES QUE...

El primer propietari va ser Simó-Monfort que la va encarregar a l'arquitecte Jaume Sanllehy i Molist, l'any 1919. Anys després, l'arquitecte Eduard Balcells i Bui-gas la va modificar (tal com la coneixem avui) per a la família Pellicer. És un exemple de transformació d'edifici d'estil modernista al gust noucentista.

El dia de Sant Josep de 1938, després de tres dies d'intensos bombardejos sobre Barcelona, Suècia, que havia tingut l'ambaixada a Palmera (València) fins al novembre de 1937, decideix tancar l'ambaixada que tenien al pont de Vallcarca, 6, de Barcelona. S'instal·là

al passeig del marquès de Casa Riera, a Sant Vicenç de Montalt. Al mateix carrer, però a Caldes d'Estrac, ja hi havia el consolat britànic i la residència diplomàtica i ambaixada argentina.

Era una època en què els noms de carrers i poblacions canviaven amb freqüència. Durant la guerra, el poble es deia Lllavaneres de Montalt. El passeig es va dir d'Àngel Guimerà, primer, i del 19 de juliol, després. També es va dir passeig de Miramar o "de la platja".

El personal diplomàtic suec que vivia a Barcelona – la senyora Rockström, al carrer de Muntaner, o el senyor

Soldats alemanys davant de can Rottier, març 1939.
Col·lecció David Gesalí Barrera i David Ñiguez

CAN PELLICER

Soldats a la platja de Sant Vicenç de Montalt.
Col·lecció David Gesalí Barrera i David Ñiguez

Malmaeus i la seva senyora, a l'Hotel Ritz – venen al Maresme. La casa és una vil·la que els llogà l'ajuntament per cent pessetes al mes. El juliol de 1938, l'habitatge passà al govern central de la República que pujà el lloguer a mil pessetes. L'encarregat de negocis, Erik Wisén, va pagar de la seva butxaca les reparacions fetes a la casa, que havia estat saquejada i abandonada i, després, utilitzada per a refugiats. Per evitar problemes amb els controls, els xofers i els cuiners anaven uniformats.

Fotografia de la façana antiga de Sanllehy i Molist.
Fons Roisin / IEFC

El 20 d'agost de 1938, s'organitzà un acte benèfic que recollí més de sis mil pessetes per al seu manteniment, més de vuit-centes de les quals van ser donades per la senyora Wisén. Tot i la guerra, s'hi feien actes socials, perquè el 9 d'octubre s'organitzà un dinar en què participaren altres diplomàtics que residien allà (els de Txecoslovàquia, Turquia, Bèlgica...) i autoritats, a més del pare Rodés.

La tardor de 1938, Suècia va obrir una colònia infantil a la zona, en una casa pairal. Va alimentar-hi cent vint

nens, a més, de fer-los fer exercici i instruir-los. En tenia una altra a Teià, a la Torre Godó, des del març de 1938. Sembla que ambdues eren una iniciativa de la dona de l'encarregat de negocis, la senyora Alexandra Loviaguine Verneta, que era d'origen rus i italià i que tenia un caràcter "volcànic" que eclipsava el seu marit. Ben relacionada amb les autoritats republicanes, la convidaren als festivals infantils en què coincidia amb Dolores Rivas Cheriff, la dona de Manuel Azaña.

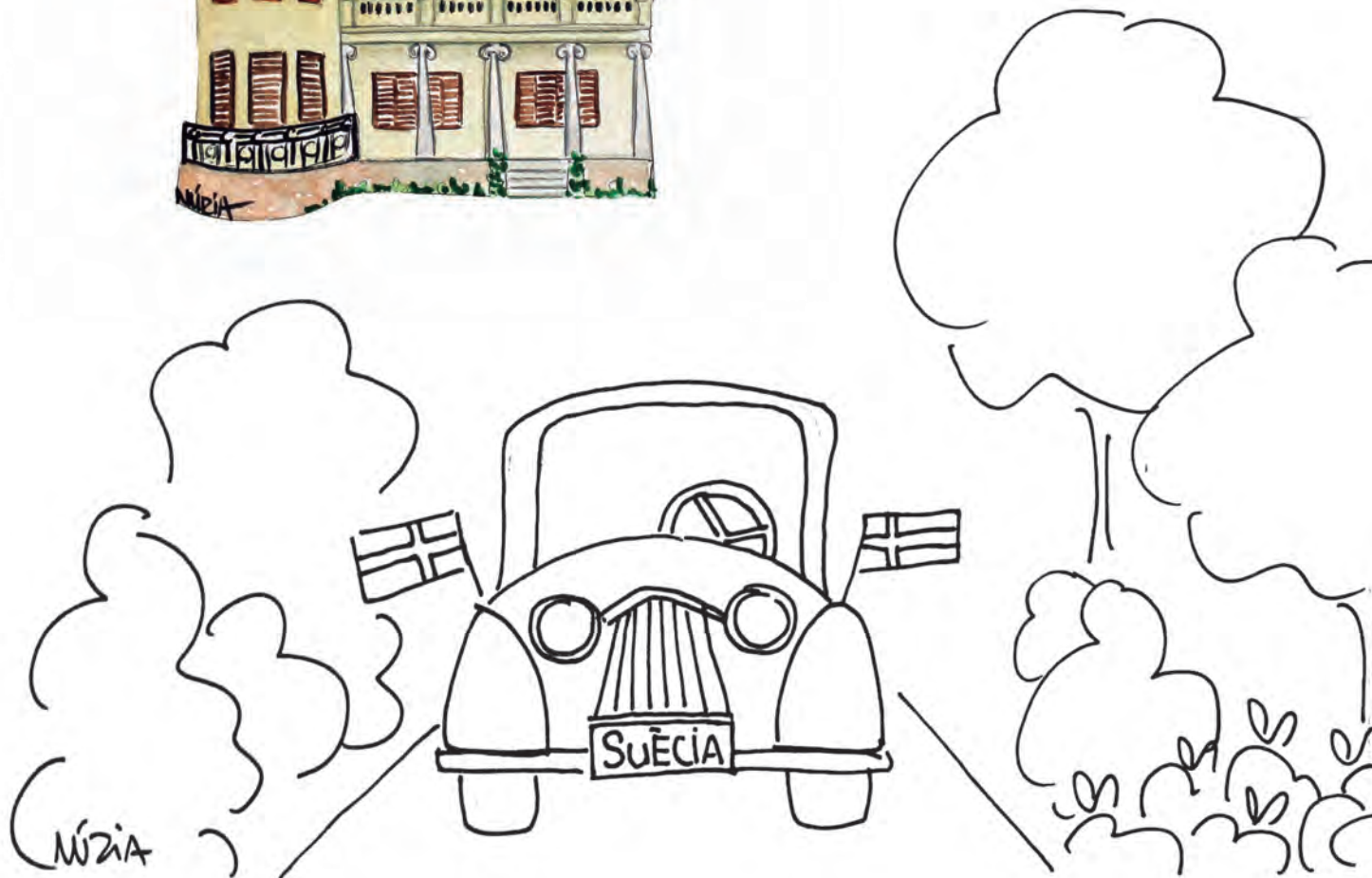
Hi estigueren fins al 24 de gener de 1939, en què marxaren per carretera cap a França. Dos dies abans, els

haviem caigut vuit bombes pels voltants, que no van afectar greument l'edifici. Trencaren porcellana, vidres i marcs de finestres. El 23 de gener lliuraren el menjar que deixaren i les claus de la casa del pont de Vallcarca al cònsol honorari Beckman, que es quedà i continuà com a cònsol fins al 1948. A les sis de la tarda, ja eren a Perpinyà, on arribaren, evitant passar per Girona, amb un camió que portava els arxius i dos vehicles més. Hi viatjaven l'agregat Malmaeus, la senyora Rockström, l'encarregat de negoci Wisén i la seva senyora. S'instal·laren a l'Hôtel de France.

Postal del passeig del marquès de Casa Riera. Anys 30.
Fotografia L. Roisin, editorial Concepción Vilas

CAN PELLICER

Dibuix en color i per acolorir de Núria Gifra

CAN VALLS

Ambaixada francesa

Carrer de la Torrassa, 114

Torre de Can Valls.
Fotografia Joan Buch

SABIES QUE...

La torre de Can Valls va ser construïda cap a l'any 1550, en el període de l'emperador Carles I d'Espanya. Es tractava d'un baluard edificat com a talaia per vigilar els corsaris (el litoral maresmenc era conegut com "la costa torrejada" per la proliferació d'aquest tipus d'edificacions que formaven un sistema estratègic de defensa). La població civil s'havia d'autoprotegir d'aquests atacs i, amb permís reial, el comú (divisió administrativa que vindria a ser el municipi actual) va començar a construir torres que protegien les masies.

A finals del segle XIX, els terrenys on s'edificà la masia

varen ser comprats per la família Valls de Sotarriba. Posteriorment, l'any 1912, Marcelino Coll Brugada la va adquirir i la va ampliar, fins que el 15 de setembre de 1915 el notari d'Arenys de Mar va escripturar la finca com a "Instituto de Hermanos de San Gabriel" (orde religiós francès). La propietat fou comprada pel germà Onofre (Benjamin Fuzeau) al senyor Coll Brugada per cent deu mil pessetes com a casa de formació religiosa i convent.

Els germans Gabrielistes es varen establir a Can Valls el 1915, després de ser expulsats de França per la Llei

Fotografia de l'edifici. Arxiu dels germans Gabrielistes

CAN VALLS

Edifici i torre. Arxiu dels germans Gabrielistes

de Combes (de separació entre l'església i l'estat durant la III República francesa).

La propietat estava formada per grans extensions de conreu d'horta, arbres fruiters, plantacions de verdures, llegums, tubercles o cereals i blat que emmagatzemaven al graner. L'amplitud dels parcs i jardins (com el conegut pati dels Eucaliptus) i del llac compensava les dimensions més reduïdes de la masia.

La casa va ser adaptada com a noviciat per a estudiants i convent. Aquesta, adossada a la torre del Moro, estava formada per l'hostatgeria, les cel·les dels clergues, múltiples aules amb enormes finestrals, cuina, un gran menjador, dormitoris, sala de jocs i una àmplia capella amb un orgue. També hi havia cups i premses per a la fabricació de vi, calsals per a emmagatzemar-los, un molí fariner on feien pa, un forn i una granja amb tot tipus de bestiar i aviram (fins i tot ruscs d'abelles dels quals extreien mel). Tot això els permetia ser autosuficients ja que venien els aliments als agricultors dels pobles veïns.

Durant la Guerra Civil, va esdevenir el testimoni silenciós d'un dels fets més traumàtics que va viure Sant Vicenç de Montalt en la seva història:

el 7 de novembre de 1936, el convent va ser envoltat per milicians armats de la FAI-CNT procedents de Badalona i els germans foren detinguts. Havien arribat dos autobusos de dos pisos amb uns cent anarquistes armats. Després de saquejar la casa, varen obligar-los a pujar als autobusos, que els traslladaren fins a Barcelona, a la txeca del carrer de Sant Elies. Allà, alguns foren torturats, i tancats tots quaranta-cinc en cel·les de trenta metres quadrats. Posteriorment, van ser conduïts amb furgonetes fins a les portes del cementiri de Montcada on foren afusellats entre les onze i les dotze de la nit. Possiblement, el mateix 7 o l'11 de novembre. L'endemà, els empleats del cementiri els abocaren en una fossa comuna. Un total de trenta-nou germans, més el capellà del noviciat, Manuel Berenguer, varen ser assassinats.

Del 8 de novembre de 1936 a l'11 de gener de 1937, Can Valls va quedar constituïda com a col·lectivitat amb l'intent de "reeducar" els seixanta-dos estudiants que quedaren orfes i abandonats. Els menors de setze anys foren portats a l'Orfenat Rivas de Barcelona mentre que els de setze a divuit treballaren ajudant a la granja, a l'horta, a la cuina... i, fins i tot, com a professors. Després (el 9 de març de 1937) es constituí en Comuna Libre de Llavaneras de Montalt.

Amb el temps i l'escassetat de menjar, la producció anà minvant. Per això, molts joves van ser contractats a les cases de les noies que havien conegut als balls del poble. Entre aquests, n'hi hagué alguns (la majoria eren naturals de petites poblacions de les províncies de Burgos i Àlaba) que, a la llarga, formaren famílies conegudes a Sant Vicenç de Montalt.

El 12 de maig de 1937, a petició del Ministerio de Asistencia Social, s'hi establí un centre de refugiats (Refu-

gio de Guerra número 54) amb més de dos-cents quinze exiliats dirigits pel delegat Vicente Pereira.

El desembre de 1937, es negocià amb el consolat de França el trasllat de cinc-cents cinquanta refugiats protegits a l'ambaixada francesa de Madrid. Van ser hi un parell de mesos, a Can Valls. La nit del 16 de març de 1938, mentre es bombardejava Barcelona, per por d'un possible assalt, dos torpediners de l'armada francesa situats a la costa de Caldes d'Estrac embarcaren els cinc-cents refugiats i estudiants.

Durant l'any 1938, la finca fou el Centre d'Aubergement de l'ambaixada francesa (s'hi restablí la bandera tricolor). Continuà així fins a finals de gener de 1939, quan fou utilitzada com a rebost i refugi d'asilats. Després, de nou, la propietat va quedar en mans de la congregació francesa que, l'any 1966, va vendre-la a la immobiliària Núñez y Navarro. Aquesta va edificar tota la zona del Baix Poble i destruï bona part del patrimoni arquitectònic i natural del convent i del parc.

L'any 1976 (amb l'alcalde Joan Tornes i Sancho), davant l'intent de Núñez y Navarro d'enderrocar la torre de Can Valls i edificar al parc (advertits per un pagès del Sot del Camp), membres de l'ajuntament es varen personar davant les excavadores i van impedir-ne la destrucció. Entre aquests, hi havia el secretari Ramón Colomé, l'advocat i historiador Josep Maria Pons i Guri, un guàrdia civil d'Arenys de Mar requerit per l'ajuntament i la secretària d'aquell moment, l'Assumpta Comas, que, màquina d'escriure en mà, anava fent un inventari per poder conservar el patrimoni.

A finals dels anys setanta, la finca va ser adquirida per l'ajuntament i, actualment, és propietat municipal. Està inclosa a l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic

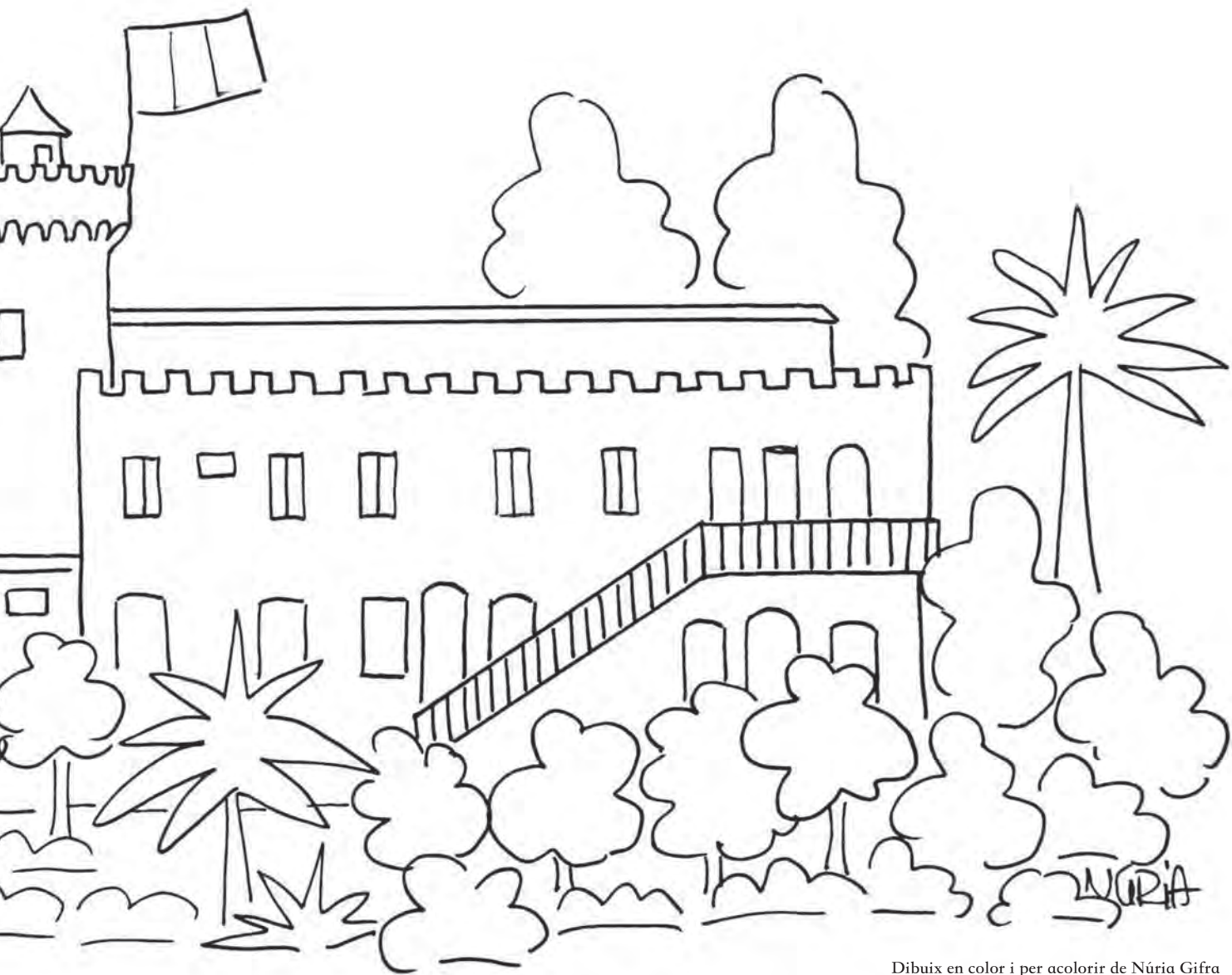
CAN VALLS

de Catalunya. La torre va ser restaurada a la dècada dels noranta i l'any 2019, amb l'objectiu de convertir-la en un mirador. La seva ubicació, l'entorn natural i el bon estat de conservació exterior permeten apreciar clarament les parts bàsiques de les torres de guaita: el talús, la porta, la finestra, els matacans, els merlets i la corsera. Actualment s'hi fan visites guiades.

El parc conserva flora autòctona de la zona i exemplars d'arbres centenaris de gran bellesa i interès: molts són originaris d'Àfrica, Àsia i Austràlia, i foren portats pels germans Gabrielistes de les seves missions en aquells continents. El 2003 es va recuperar l'antiga mina que nodreix d'aigua el llac.

Dibuix en color i per acolorir de Núria Gifra

AUTORS

Antònia Caño Bermúdez

Va néixer a la Bobadilla de Alcaudete (Jaén) l'any 1961, actualment resideix a Sant Vicenç de Montalt. És directora de la Biblioteca Municipal La Muntala. És llicenciada en Geografia i Història en l'especialització d'Història de l'Art (UB), diplomada com a mestra de català (UB), i llicenciada en Documentació (UOC). També ha cursat el post-grau de Prescripció lectora (UB). Va escriure el conte *La Muntala, la llum del Gorg*, amb il·lustracions de Marion Fitzgerald, publicat per l'Ajuntament de Sant Vicenç de Montalt.

David Pons Comas

Nascut a Sant Vicenç de Montalt l'any 1972, actualment viu a Cadaqués. És diplomat en Relacions Públiques i Màrqueting, però la seva vocació va ser el periodisme. És autor de la novel·la *Entre el roig i el blau* (Ed. Caligrama, 2018), que narra els fets succeïts al municipi i al país durant el període de la Guerra Civil. La va elaborar a partir d'entrevistes a testimonis, converses amb historiadors i la consulta d'arxius i altres fonts documentals.

Joan Buch Baqués

Va néixer a Sant Vicenç de Montalt l'any 1955. Es va iniciar al món de la fotografia l'any 1985, i actualment és membre del Grup Fotogràfic de Sant Vicenç de Montalt, de Foto Cine Mataró i de Foto Film Calella. Al llarg dels anys ha participat en moltes exposicions de fotografia en diferents llocs del territori (Mataró, Calella, Gipuzkoa...). També ha rebut diferents premis, entre els quals destaca la Medalla de la Federació Catalana de Fotografia (1988).

Jordi Sellarés Serra

Va néixer a Barcelona el 1966. És llicenciat en Dret (UB), màster en Relacions internacionals (Universitat de Cambridge), i doctor en Dret (UB). Va començar a treballar al Comitè Espanyol de la Cambra Internacional el 1993, i actualment n'és el Secretari General. Compagina aquesta feina amb la docència: és professor de Dret Internacional Públic a la Universitat Ramon Llull (ESADE) i a la UB, i també ha impartit classes a Puerto Rico, Guatemala i Londres.

Lluís Grau i Molist

Va néixer a Mataró el 1958, actualment viu a Caldes d'Estrac. És arquitecte, especialista en arquitectura residencial sostenible. Ha participat en congressos i jornades d'àmbit nacional i internacional, i ha estat professor convidat a escoles d'arquitectura de Barcelona, Montpeller, Madrid... Ha publicat articles sobre arquitectura i urbanisme sostenibles i és autor de *L'Estiueig a Caldes d'Estrac: una aproximació* (2004), *Dos edificis en Mataró. Dos vías para la sostenibilidad en arquitectura* (2020), i de l'entrada de Caldes d'Estrac a la Gran Geografia Comarcal de Catalunya (1982). Va ser regidor de l'Ajuntament de Caldes d'Estrac, a l'àrea d'urbanisme.

Núria Gifra Forés

Nascuda a Barcelona el 1964, actualment resideix a Sant Vicenç de Montalt. Graduada en disseny gràfic a l'escola Elisava de Barcelona. Sempre ha tingut interès especial per la seva ciutat, Barcelona, la qual ha estat un referent en les seves pintures i dibuixos. Ha exposat la seva obra al Centre Cultural del Born i a altres espais de la ciutat comtal. Participa en diferents projectes relacionats amb la història local.

M. Rosa Grau Molist

Nascuda a Caldes d'Estrac l'any 1959, actualment resideix a Sant Vicenç de Montalt. Ha treballat com a esteticista i maquilladora, directora d'un gimnàs de Sant Vicenç de Montalt, i recepcionista i auxiliar administrativa en un grup d'empreses de Mataró. Durant molts anys ha col·laborat a les festes populars de Caldes d'Estrac, encarregant-se del maquillatge i les disfresses. En l'actualitat col·labora amb l'Arxiu Comarcal del Maresme i la UAB en la transcripció de padrons històrics.

Xavier Torrentó i Molas.

Va néixer a Caldes d'Estrac l'any 1959 i, tot i que viu a Barcelona, passa moltes temporades a Caldes d'Estrac. És arquitecte tècnic i apassionat de la història, particularment de la de Caldes d'Estrac i rodalies. Des de fa anys es dedica a la recerca local i s'ha especialitzat en el segle XX a la zona de Caldetes. Ha organitzat passejades per conèixer l'entorn.

Agraïments

Volem agrair la seva col·laboració a Evarist March Montoliu, Núria Saavedra Tomàs, Pau Salvat Vilà, Lluïsa M. Costa, i M. Assumpta Comas Brunet. Si ens deixem algú, que segur que sí, les nostres disculpes.

Ajuntament
de Sant Vicenç de Montalt

Amb el suport de la Diputació de Barcelona:

**Diputació
Barcelona**

